

**ПУТІВНИК ПО ЗАКОНОДАВСТВУ ЩОДО ЗМІН
У ГАЛУЗІ ОСВІТИ І НАУКИ
ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ***

ЗМІСТ

ВСТУП

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Огляд змін до Закону України «Про освіту»

1.1. Позашкільна та дошкільна освіта

1.2. Повна загальна середня освіта

1.3. Професійна (професійно-технічна) освіта

1.4. Фахова передвища освіта

1.5. Вища освіта

2. Наука та інновації

ВИСНОВКИ

Анотація

У Путівнику по законодавству щодо змін у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану проаналізовано закони, прийняті Верховною Радою України у цей період. Особливу увагу приділено пріоритетним напрямам законодавчого регулювання у сферах позашкільної та дошкільної освіти, повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої та вищої освіти. Також висвітлено основні напрями інноваційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *освіта, наука, правовий режим воєнного стану, право на освіту, повна загальна середня освіта, позашкільна та дошкільна освіта, професійна (професійно-технічна) освіта, вища освіта, фахова передвища освіта, здобувачі освіти, учасники освітнього процесу, заклади освіти, наука та інновації.*

ВСТУП

Відповідно до Конституції України¹ (статті 53, 54, 55) освіта є пріоритетною сферою, що регулюється як національним, так і міжнародним законодавством. Організація освітнього процесу регламентується нормативно-правовими актами України, стандартами освіти з урахуванням принципів формування Європейського простору освіти, а також внутрішніми документами закладів освіти².

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України освітня галузь стикнулася із серйозними проблемами дестабілізації організаційних, правових та освітніх процесів. Починаючи з 24 лютого 2022 року, у нашій державі було прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері освіти.

Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022³ у зв'язку із введенням воєнного стану тимчасово можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України. Також можуть вводитися тимчасові обмеження прав та законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, необхідних для забезпечення можливості впровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка несе відповідальність за свою діяльність перед людиною. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3 Конституції України). В умовах збройної агресії реалізувати ці зобов'язання в повному обсязі стає неможливим, тому конституційні права і свободи людини та громадянина можуть бути обмежені. Зокрема, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть вводитися тимчасові обмеження прав і свобод із чітким визначенням строку їх дії (стаття 64 Конституції). Право на освіту є одним із основоположних прав людини та громадянина, яке держава захищає й гарантує. Однак в умовах дії правового режиму воєнного стану, а також з метою забезпечення ефективної діяльності військово-цивільних адміністрацій, сформованих на території України, можливе тимчасове обмеження цього права⁴.

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

² Деркачова Н. Правове регулювання освіти під час воєнного стану. *Публічне право*. 2022. № 2 (46). URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/46/2.pdf>

³ Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

⁴ Оржаховська А. А. Актуальні проблеми законодавчого забезпечення освітнього процесу в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 1 (23). URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1494/1489>

Законодавство України в освітній сфері складається з базового Закону України «Про освіту»⁵, а також низки інших законів, зокрема «Про позашкільну освіту»⁶, «Про дошкільну освіту»⁷, «Про повну загальну середню освіту»⁸, «Про професійну (професійно-технічну) освіту»⁹, «Про фахову передвищу освіту»¹⁰, «Про вищу освіту»¹¹. Крім того, організація та здійснення наукової й інноваційної діяльності в Україні регулюються низкою нормативно-правових актів.

У період дії правового режиму воєнного стану Верховною Радою України прийнято низку законів, що регулюють правовідносини в освітній галузі, а також у сфері науки та інновацій. Наразі парламент продовжує законодавчу діяльність, спрямовану на формування засад інституційно-правового регулювання сфери освіти та науки на період дії воєнного стану.

Підготовка Путівника має на меті здійснення послідовного фахового аналізу законодавства в освітній сфері та сфері науки й інновацій в умовах дії правового режиму воєнного стану. Комплексний моніторингово-аналітичний підхід до цієї теми сприятиме формуванню системного уявлення про новели та ефективність законодавчого забезпечення відповідних суспільних відносин, структури та функціональних нормативно-правових зв'язків, а також загальних тенденцій і перспектив розвитку законодавства.

⁵ Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁶ Про позашкільну освіту : Закон України № 1841-III від 22.06.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

⁷ Про дошкільну освіту : Закон України № 2628-III від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

⁸ Про повну загальну середню освіту : Закон України № 463-IX від 16.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

⁹ Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України № 103/98-ВР від 10.02.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁰ Про фахову передвищу освіту : Закон України № 2745-VIII від 06.06.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2745-19#Text>

¹¹ Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Огляд змін до Закону України «Про освіту»

Закон України «Про освіту» є базовим нормативно-правовим актом, який визначає правові засади діяльності у сфері освіти та регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту. З початку повномасштабного вторгнення парламентом прийнято 17 законів, що внесли зміни до цього Закону. Прийняті закони регулюють такі питання, як надання державних гарантій здобувачам освіти, працівникам закладів, установ освіти, наукових установ і їх реалізація; створення безпечного освітнього середовища; організація здобуття освіти, освітнього процесу у найбільш безпечних формах для життя та здоров'я людей в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану; цифровізація освіти; забезпечення якості освіти; розвиток індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу тощо.

З метою надання державних гарантій здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти та наукових установ, а також для їх реалізації прийнято *Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану»*¹². Закон України «Про освіту» доповнено статтею 57-1, яка передбачає, що здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ, зокрема тим, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період), були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце чи місце навчання на час особливого періоду, незалежно від місця їх проживання (перебування) гарантується: організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; збереження місця роботи, середнього заробітку, виплата стипендії та інших виплат; забезпечення місцем проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та харчуванням (у разі потреби).

Визначено, що забезпечення державних гарантій, створення безпечного освітнього середовища, організація здобуття освіти, освітнього процесу в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) здійснюються в межах їхньої компетенції такими суб'єктами: органами виконавчої влади, органами військового командування, військовими, військово-цивільними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, їхніми представниками та посадовими особами (керівниками, головами, начальниками), а також органами управління (структурними підрозділами) у сфері освіти; закладами освіти, установами освіти, науковими установами та їхніми засновниками;

¹² Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України № 2126-IX від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#n2>

громадськими об'єднаннями, благодійними організаціями та фізичними особами, які здійснюють благодійну (волонтерську) діяльність.

Уповноваженні органи приймають у межах своєї компетенції рішення, обов'язкові до виконання на відповідній території, для реалізації державних гарантій, визначених частиною першою цієї статті, в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду).

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України в сфері освіти» (реєстр. № 7132) викликав бурхливе обговорення. Цим проектом пропонувалася одноразова зміна, винятково на 2022 рік, алгоритму вступу до закладів вищої освіти та закладів фахової передвищої освіти, а також звільнення здобувачів освіти, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти у 2021 / 2022 навчальному році, від проходження державної підсумкової атестації (ДПА). Прийняття цих змін забезпечило всім абітурієнтам право на вступ до закладів вищої освіти, попри повномасштабне вторгнення.

В умовах дії правового режиму воєнного стану важливим завданням держави є забезпечення реалізації права на освіту громадян, що мешкають на тимчасово окупованій території України. **Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо визнання результатів навчання осіб, які проживали на тимчасово окупованій території України»¹³** спрямований на забезпечення безперешкодної реалізації права громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території України, на продовження освіти шляхом відновлення механізму проходження атестації для визнання результатів такого навчання. Визначено, що особи, які проживали на тимчасово окупованій території України, мають право на визнання результатів навчання, здобутих на такій території, в уповноважених установах, крім випадків, визначених Законом. Зокрема, це стосується рівнів повної загальної середньої освіти, де визнання результатів навчання здійснюється через річне оцінювання або державну підсумкову атестацію з метою продовження здобуття освіти відповідного рівня або отримання документа про освіту встановленого зразка, а також рівнів професійної (професійно-технічної) освіти та фахової передвищої освіти. Передбачено, що визнання результатів навчання проводиться на основі оцінювання результатів навчання, зазначених особою в освітній декларації. Типову форму освітньої декларації затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Законом України «**Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу**»¹⁴ врегульовано окремі питання освітнього процесу. Зокрема, пункт 9

¹³ Про внесення змін до деяких законів України щодо визнання результатів навчання осіб, які проживали на тимчасово окупованій території України: Закон України № 3482-IX від 21.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3482-20#n13>

¹⁴ Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу: Закон України № 3642-IX від 23.04.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#n129>

частини першої статті 1 Закону України «Про освіту» викладено в новій редакції: «індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія формується з урахуванням здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду здобувача освіти, а також з урахуванням спеціальних законів».

З метою підготовки громадян України до національного спротиву, опанування базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями й навичками прийнято **Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення системи підготовки громадян України до військової служби»¹⁵**. Цим Законом внесені зміни до статті 21 Закону України «Про освіту» щодо визначення складників структури військової освіти, що включає підготовку: ліцеїстів військових ліцеїв, ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою, що передбачає здобуття первинних загальновійськових знань і спеціальних компетентностей; учнів коледжів з посиленою військовою та фізичною підготовкою, яка здійснюється на основі базової середньої освіти; військовослужбовців сержантського (старшинського) складу військової служби за контрактом з одночасним здобуттям фахової передвищої військової освіти, яка здійснюється на основі повної загальної середньої освіти.

Значну суспільну зацікавленість викликав прийнятий **Закон України «Про застосування англійської мови в Україні»¹⁶**. Основна аргументація щодо важливості прийняття цього Закону зосереджувалася на необхідності створення умов для подолання існуючого мовного бар'єру між Україною, яка набула статус кандидата у члени Європейського Союзу та іншими державами ЄС. Серед іншого, зміни, внесені до Закону України «Про освіту», передбачають державні гарантії щодо забезпечення вивчення англійської мови та сприяння вивченню інших мов міжнародного спілкування у закладах освіти незалежно від форми власності.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми»¹⁷ запроваджено механізми, спрямовані на протидію жорстокому поводженню з дітьми, зокрема булінгу (цькування) в закладах освіти, фізичної

¹⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення системи підготовки громадян України до військової служби : Закон України № 3724-IX від 22.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3724-20#n24>

¹⁶ Про застосування англійської мови в Україні: Закон України № 3760-IX від 04.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#n139>

¹⁷ Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми : Закон України № 3792-IX від 06.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Text>

культури і спорту, оздоровлення та відпочинку дітей, культури та інших колективах, де перебувають діти з метою навчання, тренування, творчості, оздоровлення, відпочинку, лікування тощо. Цей закон став важливим кроком у забезпеченні захисту прав дітей та створенні безпечного середовища для їх розвитку та зростання.

З метою формування в суспільстві сприйняття загиблих (померлих) військовослужбовців, Захисників та Захисниць як героїв, підвищення соціального статусу членів сімей загиблих (померлих) і меморіалізації війни, прийнято **Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення будівництва та експлуатації Національного військового меморіального кладовища»¹⁸**. Цим Законом внесені зміни до Закону України «Про освіту» щодо передачі в постійне користування та зміни цільового призначення земельних ділянок державної, комунальної власності для розміщення Національного військового меморіального кладовища.

З метою вдосконалення законодавчого регулювання реалізації прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот), відповідно до положень Європейської конвенції з прав людини 1950 року¹⁹, Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин 1995 року²⁰, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 року²¹, а також рекомендацій Венеціанської Комісії, Верховною Радою України прийнято **Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах»²²**. Серед іншого, абзац перший частини першої статті 7 Закону України викладено у такій редакції: мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова. У класах (групах) з навчанням мовами національних меншин, які є офіційними мовами Європейського Союзу, гарантується право на використання мови відповідної національної меншини в освітньому процесі поряд з державною мовою.

Також зауважимо, що низка законів, якими внесені зміни до Закону України «Про освіту» були точковими, а у більшості випадків предмет їх регулювання виходив за межі освітньої сфери. Зокрема, такими є закони України **«Про**

¹⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення будівництва та експлуатації Національного військового меморіального кладовища : Закон України № 3505-IX від 08.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3505-20#n41>

¹⁹ Європейська конвенція з прав людини. Рада Європи. 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

²⁰ Рамкова конвенція про захист національних меншин. Рада Європи. 01.02.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text

²¹ Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Рада Європи. 05.11.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text

²² Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах : Закон України № 3504-IX від 08.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#n10>

встановлення додаткових правових та соціальних гарантій для громадян Республіки Польща, які перебувають на території України»²³ та «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»²⁴.

1.1. Позашкільна та дошкільна освіта

Правовідносини у сфері позашкільної й дошкільної освіти регулюються законами України «Про позашкільну освіту» та «Про дошкільну освіту» (діє до 01.01.2025 року (у поточній редакції від 31.03.2023 року)).

Закон України «Про позашкільну освіту» визначає державну політику у цій сфері, її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади. Завданнями Закону є: забезпечення прав громадян на здобуття позашкільної освіти; визначення основних засад державної політики щодо позашкільної освіти; створення нормативно-правової бази для подальшого розвитку позашкільної освіти; встановлення правових засад діяльності закладів позашкільної освіти; визначення основних напрямів, змісту і форм освітнього процесу в закладах позашкільної освіти; визначення прав та обов'язків учасників освітнього процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про позашкільну освіту; створення умов для благодійної діяльності юридичних і фізичних осіб з метою розвитку позашкільної освіти; створення умов для соціального захисту педагогічних працівників, вихованців, учнів і слухачів закладів позашкільної освіти тощо.

У червні 2024 року Верховною Радою України прийнято нову редакцію Закону України «**Про дошкільну освіту**»²⁵ (вводиться в дію з 01.01.2025 р.). Закон направлений на розвиток сфери дошкільної освіти, створення максимально сприятливих умов для її стрімкого розвитку, забезпечення та балансу інтересів усіх учасників освітнього процесу у сфері дошкільної освіти (дітей дошкільного віку, батьків, педагогічних та інших працівників, засновників закладів дошкільної освіти).

Визначено правові, організаційні та економічні засади функціонування системи дошкільної освіти з метою забезпечення цілісного та всебічного розвитку дитини шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок і компетентностей.

Нововведення в Законі стосуються, зокрема, удосконалення механізмів забезпечення права на територіальну доступність садків і можливості вибору форм навчання. Передбачено, що право дитини на здобуття дошкільної освіти в

²³ Про встановлення додаткових правових та соціальних гарантій для громадян Республіки Польща, які перебувають на території України : Закон України №2471-IX від 28.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-20#n53>

²⁴ Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України № 2834-IX від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#n447>

²⁵ Про дошкільну освіту : Закон України № 3788-IX від 06.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>

комунальному закладі освіти, за яким закріплена територія обслуговування, на якій проживає дитина, не обмежує право батьків дитини обирати інший заклад дошкільної освіти. Також визначено форми здобуття дошкільної освіти (Рис. 1.):

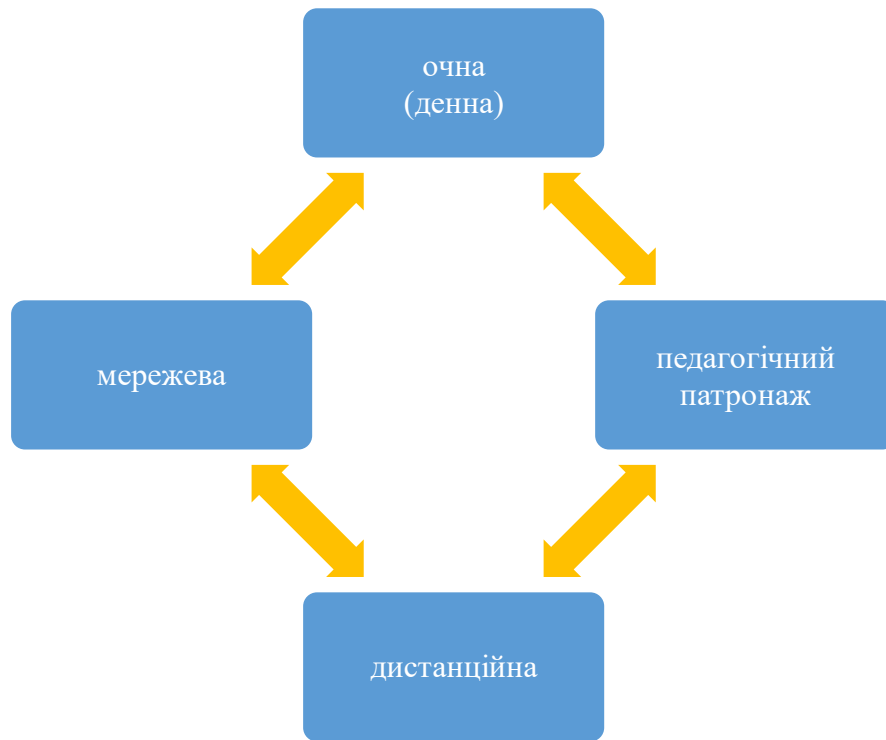

Рис. 1.

Окремо слід зазначити, що Законом переглянуті підходи до оптимізації робочого навантаження працівників дошкільних закладів освіти з метою підвищення їхньої заробітної плати й покращення умов праці.

З початку повномасштабного вторгнення Парламентом прийнято 4 закони, якими внесені зміни до чинних Законів України «Про дошкільну освіту» та «Про позашкільну освіту». Ці зміни здебільшого стосуються врегулювання питань запровадження додаткових соціальних гарантій для учасників освітнього процесу з найменш захищених категорій населення.

Зокрема, прийнятий **Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей, один із батьків яких загинув (пропав безвісти), помер під час захисту незалежності та суверенітету України»²⁶** розширює перелік категорій дітей, які мають право на безоплатне харчування в закладах дошкільної освіти. Зміни, що були прийняті, спрямовані на підвищення рівня соціального захисту дітей, батьки яких загинули

²⁶ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей, один із батьків яких загинув (пропав безвісти), помер під час захисту незалежності та суверенітету України : Закон України № 978-IX від 05.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-20#n9>

(пропали безвісти) або померли, захищаючи суверенітет, незалежність та територіальну цілісність України.

Інші законодавчі акти, спрямовані на врегулювання відносин у сферах позашкільної та дошкільної освіти, зокрема включають закони України *«Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»*, *«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»*²⁷ тощо.

1.2. Повна загальна середня освіта

Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування й розвитку системи загальної середньої освіти.

В умовах воєнного стану в Україні актуалізуються питання організації освітнього процесу й забезпечення гарантій здобуття повної загальної середньої освіти. Верховна Рада України, як єдиний законодавчий орган спрямовує свою діяльність на забезпечення виконання положень статті 53 Конституції України, ухвалюючи законодавчі ініціативи, які дозволяють здійснювати освітній процес за державними стандартами та освітніми програмами України. Після введення воєнного стану парламентом прийнято 11 законів, положення яких регулюють окремі аспекти організації й забезпечення освітнього процесу, прав та обов'язків учасників освітнього процесу, а також гарантують доступність здобуття повної загальної середньої освіти тощо.

Одним із перших законодавчих актів, прийнятих з початку дії правового режиму воєнного стану став *Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти»*²⁸, яким врегульовано питання скасування складання державної підсумкової атестації, зовнішнього незалежного оцінювання, єдиного вступного іспиту та єдиного фахового вступного випробування у 2022 році. Зокрема, Закон України «Про повну загальну середню освіту» доповнений положенням, відповідно до якого здобувачі освіти, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році, звільняються від проходження державної підсумкової атестації.

З метою формування освітньої мережі, що відповідає потребам громади, та забезпечення права кожного на освіту, Верховною Радою України прийнято *Закон України «Про внесення зміни до підпункту 8 пункту 3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про повну загальну середню освіту»*

²⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»: Закон України № 4017-IX від 10.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017-20#n714>

²⁸ Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти: Закон України № 2157-IX від 24.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#n10>

*щодо продовження трансформації освітньої мережі та захисту прав учасників освітнього процесу*²⁹, яким продовжено період поступового перетворення санаторних шкіл (шкіл-інтернатів) в умовах децентралізації до 1 липня 2025 року.

Закон України *«Про внесення зміни до розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану»*³⁰ призупиняє на час дії воєнного стану низку норм Закону «Про повну загальну середню освіту». Зокрема, йдеться про тривалість освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, яка не повинна бути меншою за 175 навчальних днів, а також про кількість учнів у класі (наповнюваність класу) в державних та комунальних закладах освіти. Крім того, засновнику державного чи комунального закладу загальної середньої освіти або уповноваженому ним органу (посадова особа) надано право продовжити без проведення конкурсу строк дії строкового трудового договору (контракту), укладеного з керівником відповідного закладу загальної середньої освіти, але не більше ніж на шість місяців з дня припинення чи скасування воєнного стану.

Повномасштабна війна критично впливає на стан психологічного здоров'я учасників освітнього процесу та безпосередню організацію навчання. Наявність психологічних травм у здобувачів освіти не лише має значний вплив на організацію освітнього процесу, але й, у випадку несвоєчасного виявлення ознак психологічної травми, може призвести до формування посттравматичного стресового розладу чи інших психологічних станів, можливих спроб самогубства та девіантної поведінки. Тому організація освітнього процесу в закладах освіти вимагає врахування психологічного стану дітей та характеру пережитих ними психотравмувальних подій. Важливо запобігати виникненню вторинної психологічної травми, як безпосередньо під час освітнього процесу, так і шляхом інформування батьків для подальшого врахування в повсякденному житті.

З метою покращення психологічної підтримки учасників освітнього процесу та забезпечення обов'язкового підвищення кваліфікації педагогічних працівників у цій сфері, Верховною Радою України було прийнято *Закон України «Про внесення зміни до статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників у питанні надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу»*³¹. Згідно з

²⁹ Про внесення зміни до підпункту 8 пункту 3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо продовження трансформації освітньої мережі та захисту прав учасників освітнього процесу : Закон України № 2208-IX від 14.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2208-20#n2>

³⁰ Про внесення зміни до розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану : Закон України № 2315-IX від 19.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2315-20#n2>

³¹ Про внесення зміни до статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників у питанні надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу : Закон України № 3051-IX від 11.04.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3051-20>

новими положеннями, не менше 10 % загальної кількості годин, передбачених для вдосконалення знань, вмінь і практичних навичок педагогів, повинно бути спрямовано на навчання щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу. Ці години підвищення кваліфікації оплачуються коштом державного та місцевих бюджетів протягом п'яти років.

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо державної підсумкової атестації та державних стандартів»³² встановлює додаткові вимоги до обов'язкової перевірки результатів навчання на кожному рівні повної загальної середньої освіти. Зокрема, кожен учень повинен пройти державну підсумкову атестацію за кожний рівень повної загальної середньої освіти з державної мови, математики, а після здобуття базової та профільної середньої освіти – також з історії України та іноземної мови (крім мови держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом). Обсяг державних освітніх стандартів було розширено, визначивши додаткові компетентності, яким повинні відповідати всі учні закладів освіти, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти (Рис.2).

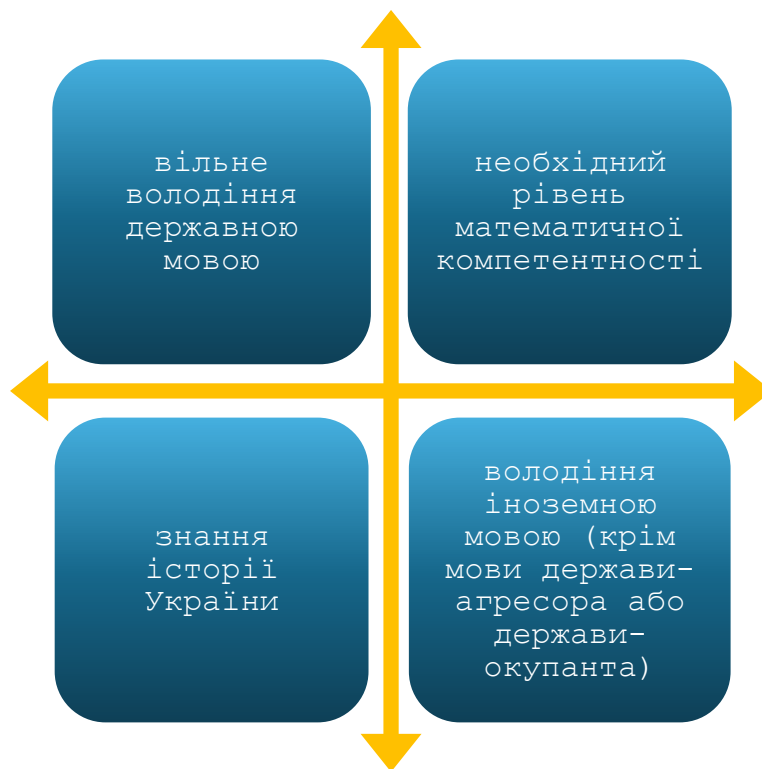

Рис. 2. Державні освітні стандарти.

³² Про внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо державної підсумкової атестації та державних стандартів : Закон України № 3439-IX від 08.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3439-20#n2>

1.3. Професійна (професійно-технічна) освіта

Правові, організаційні та фінансові засади функціонування й розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства та держави у кваліфікованих робітниках визначено Законом України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»³³. Головним завданням Закону є регулювання суспільних відносин у галузі професійної (професійно-технічної) освіти з метою: забезпечення громадянам України, зокрема особам з особливими освітніми потребами, а також іноземцям та особам без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, права на здобуття професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до їхніх покликань, інтересів і здібностей, перепідготовку та підвищення кваліфікації; задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці працівниках; сприяння в реалізації державної політики зайнятості населення; забезпечення необхідних умов функціонування й розвитку установ професійної (професійно-технічної) освіти та закладів професійної (професійно-технічної) освіти різних форм власності та підпорядкування.

За період дії правового режиму воєнного стану Верховною Радою України прийнято 4 закони, положення яких регулюють питання функціонування й розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти.

Законодавча робота парламенту у сфері професійної (професійно-технічної) освіти зосереджувалася на удосконаленні системи підготовки кваліфікованих робітників закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану. Зокрема, прийнятий *Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» щодо окремих аспектів підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та відновлення економіки»*³⁴ надає право особам здобувати повні або часткові професійні кваліфікації без одночасного здобуття повної загальної середньої освіти, яку вони можуть здобути безоплатно в будь-який інший час впродовж життя за будь-якою формою здобуття освіти. Крім того, встановлюється, що особа має право впродовж життя безоплатно здобувати професійну (професійно-технічну) освіту за іншою (іншими) професією (професіями), але не раніше ніж через три роки після завершення безоплатного здобуття професійної (професійно-технічної) освіти за попередньо здобутою професією (професіями), за умови наявності підтвердженого страхового стажу не менше двох років і за наявності вільних місць після зарахування осіб, які безоплатно здобуватимуть професійну (професійно-технічну) освіту вперше.

³³ Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України № 103/98-ВР від 10.02.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

³⁴ Про внесення змін до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» щодо окремих аспектів підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та відновлення економіки : Закон України № 2312-ІХ від 19.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2312-20#n2>

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання державної цільової підтримки окремим категоріям осіб у сферах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти»³⁵ прийнято з метою доповнення переліку категорій осіб, яким надається державна цільова підтримка відповідно до Закону України від 26.01.2022 № 2010-IX «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей».

Врегулювання окремих аспектів процедури переоформлення ліцензій закладів професійної (професійно-технічної) освіти без проходження процедури ліцензування відбулося на підставі ***Закону України «Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» щодо окремих аспектів процедури ліцензування»³⁶***.

1.4. Фахова передвища освіта

Закон України «Про фахову передвищу освіту» визначає порядок, умови, форми та особливості здобуття фахової передвищої освіти та регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері фахової передвищої освіти. Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи фахової передвищої освіти, створює умови для поєднання освіти з виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців для забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави.

Після запровадження воєнного стану Верховною Радою України прийнято 11 законів, положення яких регулюються окремі аспекти здобуття фахової передвищої освіти та забезпечення належної організації освітнього процесу.

Закон України «Про встановлення додаткових правових та соціальних гарантій для громадян Республіки Польща, які перебувають на території України» прийнято у відповідь на прийняття Закону Республіки Польща від 12 березня 2022 року «Про допомогу громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території тієї держави», який набув чинності з 24 лютого 2022 року. Закон враховує принцип взаємності та є виявом вдячності Польському народові за солідарність і підтримку України в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації. Він передбачає лібералізацію умов перебування громадян

³⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо надання державної цільової підтримки окремим категоріям осіб у сферах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти : Закон України № 2940-IX від 23.02.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2940-20#n6>

³⁶ Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» щодо окремих аспектів процедури ліцензування : Закон України № 3025-IX від 10.04.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3025-20#n2>

Республіки Польща в Україні, встановлює для них додаткові правові та соціальні гарантії.

Прийнятий **Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»³⁷** визначає підставу для прийняття рішення щодо припинення дії (повністю або частково) ліцензії, на підставі якої здійснюється освітня діяльність. Такою підставою є заява закладу освіти про повну або часткову дію власної ліцензії.

Деякі прийняті закони у сфері передвищої освіти стосувалися врегулювання питань організації освітнього процесу, зокрема окремих аспектів організації державної підсумкової атестації та вступної кампанії. До таких нормативно-правових актів належать **Закони України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2025 року»³⁸** та **«Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2024 року»³⁹**.

1.5. Вища освіта

Закон України «Про вищу освіту» встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на засадах автономії закладів вищої освіти, інтеграції освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, сприяння самореалізації особистості, а також забезпечення потреб суспільства, ринку праці й держави у кваліфікованих фахівцях.

Війна суттєво вплинула на життя держави й суспільства, зокрема на реформування освітньої галузі та системи вищої освіти. Відповідно до статті 11 Закону України «Про вищу освіту», система вищої освіти включає (*Рис. 3.*):

³⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»: Закон України №4017-IX від 10.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017-20#Text>

³⁸ Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2025 року: Закон України № 4034-IX від 29.10.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4034-20#Text>

³⁹ Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2024 року: Закон України № 3438-IX від 08.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3438-20#n14>

Рис. 3.

Найбільш відчутно воєнний стан позначився на базових складниках системи вищої освіти – учасниках освітнього процесу та мережі закладів вищої освіти через тимчасову окупацію частини території України та спричиненні нею переміщення в інші регіони окремих навчальних закладів і учасників освітнього процесу⁴⁰.

Проблеми та виклики, що постали перед системою вищої освіти з початку введення правового режиму воєнного стану потребували комплексного та швидкого вирішення.

Під час дії воєнного стану Верховна Рада України ухвалила 15 законів, якими було внесено зміни до Закону України «Про вищу освіту».

Більшість законодавчих ініціатив спрямовані на забезпечення соціальних гарантій окремих категорій учасників освітнього процесу. Зокрема, *Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання державної цільової підтримки окремих категорій осіб у сферах професійної (професійно-технічної)», фахової передвищої, вищої освіти»* встановлено, що держава гарантує цільову підтримку для здобуття вищої освіти в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Ця підтримка надається таким категоріям осіб: постраждалим учасникам Революції Гідності, учасниками бойових дій, особами з інвалідністю внаслідок війни та їхнім дітям; особам, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення, та їхнім дітям; дітям загиблих (померлих) осіб; дітям, один із батьків яких загинув під час масових акцій громадянського протесту або помер внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних під час масових акцій громадянського протесту; дітям осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України та які загинули

⁴⁰ Погребняк В. П., Дашковська О. В., Мельник О. М. Трансформація системи вищої освіти України в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Випуск 68. Том 1. С. 223–228. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/68/part_1/46.pdf

(померли); дітям, зареєстрованим як внутрішньо переміщені особи; дітям, які проживають у населених пунктах на лінії зіткнення, зокрема дітям, які навчаються за денною формою здобуття освіти у закладах вищої освіти. Цільова підтримка надається до завершення здобуття вищої освіти за певним ступенем вищої освіти, але не довше ніж до досягнення такими особами 23-річного віку.

З метою вдосконалення механізму забезпечення якості вищої освіти було прийнято **Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти»⁴¹**, відповідно до якого удосконалено окремі процедури забезпечення якості вищої освіти та діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Основні зміни включають: впровадження постакредитаційного моніторингу; вдосконалення системи інституційної акредитації, уточнення статусу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; оптимізацію процедури відбору членів Національного агентства, створення Апеляційної палати для розгляду спірних питань.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2024 року»⁴² врегульовано питання забезпечення організації вступної кампанії до закладів вищої освіти на 2024 рік в особливому порядку в умовах дії правового режиму воєнного стану.

З метою комплексної трансформації системи вищої освіти 23 квітня 2024 року Верховна Рада України ухвалила **Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу»⁴³** у вищій школі. Прийнятий Закон розширює можливості здобувачів вищої освіти у формуванні індивідуальних освітніх траєкторій та збільшує автономію закладів вищої освіти в розробленні та реалізації освітніх програм. Відтепер заклади вищої освіти та наукові установи самостійно розробляють і затверджують освітні програми з урахуванням вимог до відповідного рівня вищої освіти та стандартів, визначених законодавством. Закон також передбачає можливість створення міждисциплінарних освітніх програм у межах міждисциплінарних предметних областей на всіх рівнях вищої освіти. Крім того, освітня програма може передбачати можливість присвоєння додатково декількох професійних кваліфікацій, що формуються за рахунок її вибіркового складників. Водночас здобувач вищої освіти може отримати не більше двох професійних кваліфікацій за результатами виконання однієї освітньої програми.

⁴¹ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти : Закон України № 3062-IX від 02.05.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3062-20#Text>

⁴² Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2024 року : Закон України № 3438-IX від 08.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3438-20#Text>

⁴³ Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу : Закон України № 3642-IX від 23.04.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text>

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2025 року» передбачено, що у 2025 році конкурсний відбір на навчання для здобуття ступеня вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, ступеня вищої освіти молодшого бакалавра здійснюватиметься за результатами вступних випробувань 2022-2025 років, проведених із використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання та творчого конкурсу (конкурсу фізичних здібностей) у передбачених законодавством випадках.

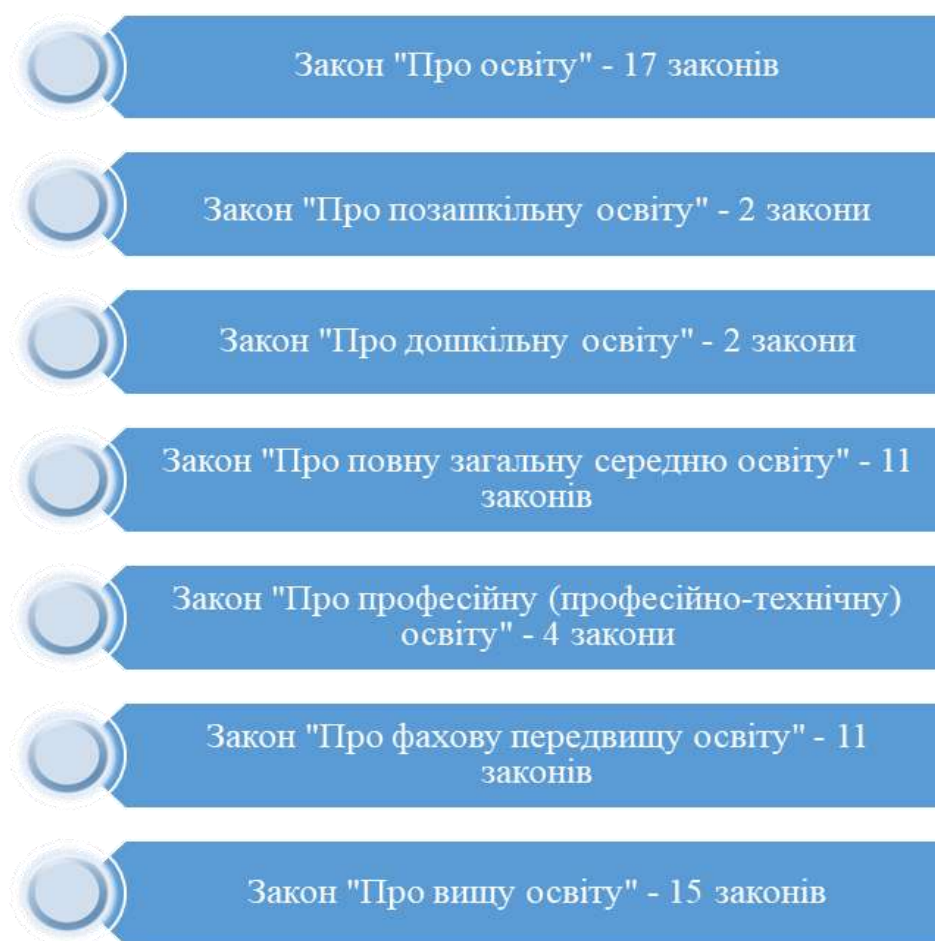

Рис. 4. Законодавчі зміни у сфері освіти.

2. Наука та інновації

Організація та здійснення наукової діяльності в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів. Законодавство України в цій сфері базується на Конституції України, стаття 54 якої гарантує громадянам свободу наукової,

технічної та інших видів творчої діяльності, а також захист інтелектуальної власності та авторських прав.

У сфері науки та інновацій діють Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність»⁴⁴, «Про наукову і науково-технічну експертизу»⁴⁵, «Про інноваційну діяльність»⁴⁶, «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»⁴⁷, «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»⁴⁸ тощо.

Однак війна суттєво вплинула на організацію науково-дослідного процесу, що зумовило потребу у зміні підходів до регулювання наукової та інноваційної діяльності в умовах воєнного стану.

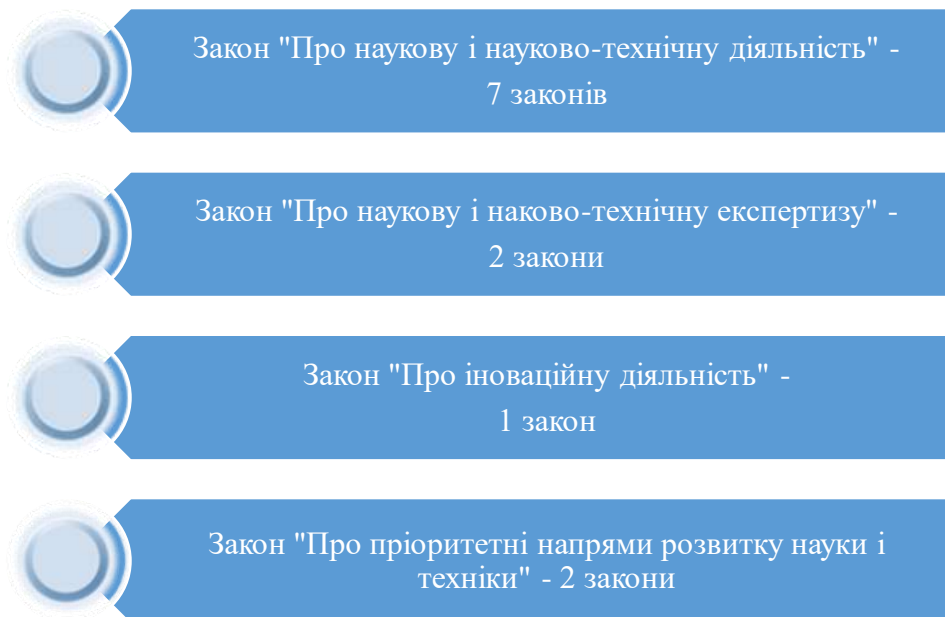

Рис.5. Законодавчі зміни у сфері науки та інновацій.

З метою створення належних умов для управління науковою сферою під час воєнного стану **прийнято Закон України «Про внесення зміни до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо проведення виборів до складу Президії Національної академії наук України, президій національних галузевих академій наук, а також**

⁴⁴ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України № 848-VIII від 26.11.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

⁴⁵ Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України № 51/95-ВР від 10.02.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴⁶ Про інноваційну діяльність : Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

⁴⁷ Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України № 2623-III від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>

⁴⁸ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України № 143-V від 14.09.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>

керівників державних наукових установ у період дії воєнного стану»⁴⁹ який передбачає, що у період дії воєнного стану, за рішенням Президії Національної академії наук України, президій національних галузевих академій наук та інших уповноважених органів, вибори президента і членів Президії Національної академії наук України, президій національних галузевих академій наук, а також керівників державних наукових установ можуть бути відтерміновані, але не більше ніж на три місяці після припинення або скасування воєнного стану.

Прийняття *Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо Національного фонду досліджень України»⁵⁰* сприяло усуненню законодавчих неузгодженостей у положеннях Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо Національного фонду досліджень України, зокрема функціонування його грантових програм. Закон також удосконалив процедуру конкурсного відбору грантів, визначивши чіткий порядок конкурсного відбору та фінансування проектів що реалізуються за підтримки Національного фонду досліджень України.

Зазначимо, що інші закони, якими були внесені зміни до Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», мали точковий характер і стосувалися окремих аспектів організації наукового процесу, а також регулювання питань управління майном наукових установ. Серед таких законів, зокрема, *закони України «Про застосування англійської мови в Україні»* та *«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення державної власності»⁵¹* тощо.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності»⁵² були внесені зміни до Законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», а також продовжено пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності в Україні на 2023 рік.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності»⁵³ внесені зміни до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і

⁴⁹ Про внесення зміни до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо проведення виборів до складу Президії Національної академії наук України, президій національних галузевих академій наук, а також керівників державних наукових установ у період дії воєнного стану : Закон України № 2564-IX від 06.09.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2564-20#n2>

⁵⁰ Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо Національного фонду досліджень України : Закон України № 2842-IX від 13.12.2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2842-20#n2>

⁵¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення державної власності : Закон України № 3272-IX від 27.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3272-20#n111>

⁵² Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності : Закон України № 2859-IX від 12.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-20#n6>

⁵³ Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності : Закон України № 3534-IX від 21.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3534-20#n6>

техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Враховуючи воєнний стан і необхідність забезпечення першочергових потреб держави, переліки пріоритетних напрямів доповнені новими напрямками, що відповідають потребам сфер національної безпеки та оборони (Рис. 6.).

Рис. 6. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні.

Водночас визначено, що цей перелік залишатиметься актуальним до припинення або скасування правового режиму воєнного стану в Україні та до 31 грудня наступного року після його припинення або скасування.

ВИСНОВКИ

Путівник ілюструє наявність актуальних проблем, викликів і загроз, що вирішуються Верховною Радою України з метою забезпечення права громадян України на освіту та гарантування кожній особі доступу до якісної освіти.

Із перших днів війни бойові дії, масова евакуація мирного населення та численні руйнування закладів освіти завдали непоправної шкоди організації освітнього процесу, а в деяких регіонах взагалі зробили його неможливим. Проте навіть за таких складних умов держава намагається налагодити освітній процес і залучити до нього якомога більше здобувачів освіти.

Парламент із першого дня повномасштабної збройної агресії російської федерації зосередив свою увагу на безпекових питаннях захисту території України та пріоритетності захисту мирного населення, яке потерпало від війни майже у всіх куточках України. Разом із тим Верховна Рада України прийняла низку законів, які регулюють правовідносини в галузі освіти і науки в умовах дії правового режиму воєнного стану. Окремі з цих законів спрямовані на посилення державних гарантій для здобувачів освіти, працівників закладів освіти та установ освіти, зокрема для тих, хто вимушено змінив місце проживання (перебування), залишив робоче місце або місце навчання. Ці гарантії діють незалежно від місця проживання (перебування) осіб на час особливого періоду, забезпечуючи таким чином належний рівень прав та можливостей для людей, які постраждали від наслідків війни.

Важливим завданням держави стало забезпечення реалізації права на освіту громадян, які мешкають на тимчасово окупованій території України. Для цього було врегульовано питання безперешкодного продовження освіти для таких громадян шляхом відновлення механізму проходження атестації для визнання результатів їхнього навчання. У межах цієї ініціативи була запроваджена процедура атестації та можливість продовження навчання в закладах освіти на всіх рівнях навчання.

Наявність психологічних травм у здобувачів освіти внаслідок війни не лише має значний вплив на організацію освітнього процесу, але, у випадку несвоєчасного виявлення ознак психологічної травми, може призвести до формування посттравматичного стресового розладу або інших психологічних станів. Тому важливо враховувати психологічний стан дітей та характер пережитих ними подій під час організації навчання, а також запобігати виникненню вторинних психологічних травм під час освітнього процесу. Для вирішення цих проблем було запроваджено обов'язкове підвищення кваліфікації педагогічних працівників з надання психологічної підтримки здобувачам загальної середньої освіти.

Робота парламенту у сфері професійної (професійно-технічної) освіти зосереджувалася на вдосконаленні системи підготовки кваліфікованих робітників закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану. Окремі прийняті закони у сфері професійної (професійно-технічної), передвищої, вищої освіти стосувалися, серед іншого, деяких аспектів організації державної підсумкової атестації та вступної кампанії.

Парламентом удосконалено процедури, що стосуються забезпечення якості вищої освіти та діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, зокрема: здійснення постакредитаційного моніторингу; систему інституційної акредитації, уточнено статус Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; процедуру відбору його членів, створення Апеляційної палати. На особливу увагу заслуговують зміни, що стосуються розширення можливостей здобувачів вищої освіти для формування індивідуальних освітніх траєкторій, а також посилення автономії закладів вищої освіти в розробленні та реалізації освітніх програм.

Варто зазначити, що законодавство у сфері науки та інновацій зазнало найменших змін. Разом із тим було визначено пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні з урахуванням дії правового режиму воєнного стану.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*